

Секція 18. Финансовые рынки

МАНЬКО ІРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

*Слухачка Інституту державної служби та
місцевого самоврядування
за спеціальністю «Державне управління»
Національної академії державного управління
при Президентові України, м. Київ, Україна*

**ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ ЗА
СТРАХОВИКАМИ ЯК УЧАСНИКАМИ ФІНАНСОВОГО РИНКУ**

Сучасні процеси ринкової трансформації національної економіки, входження України до системи світових ринків та розширення сфер впливу транснаціональних фінансових корпорацій обумовлюють пошук сучасних форм і механізмів державного регулювання фінансових ринків.

Страховий ринок є потужним ринковим стабілізатором, забезпечуючи захист майнових інтересів суб'єктів господарювання та громадян, створюючи потужні інвестиційні ресурси (співставні із банківськими ресурсами), та на макроекономічному рівні здатен забезпечити економічну, фінансову та соціальну стійкість країни.

Інституціями, без яких неможливе функціонування фінансових ринків, є фінансові посередники: комерційні банки, кредитні спілки, інвестиційні компанії, пенсійні фонди, страхові компанії, компанії з управління активами тощо.

Відповідно до Класифікації інституційних секторів економіки України та міжнародних стандартів фінансові інституції та інституції фінансової інфраструктури утворюють одним з п'яти інституційних секторів економіки – сектор фінансових корпорацій (фінансова корпорація (установа) – це юридична особа, яка відповідно до законодавства надає одну чи декілька фінансових послуг та яка внесена до відповідного реєстру у порядку, встановленому законодавством) [1, с. 50].

До механізмів державного регулювання фінансових ринків відносять взаємопов'язану сукупність форм, методів та інструментів, що застосовуються державними регуляторами з метою забезпечення стабільності та безперервної роботи фінансових ринків. Усі цю сукупність механізмів можна умовно поділити на три групи, при цьому для кожної групи механізмів властиві свої форми, методи та інструменти:

1) механізми, що регулюють доступ до фінансових ринків: особливі процедури державної реєстрації професійних учасників фінансових ринків на відміну від інших суб'єктів господарювання, ліцензування професійної діяльності на фінансових ринках, обмеження щодо організаційно-правових форм фінансових інституцій та інституцій фінансової інфраструктури.

2) механізми, що регулюють діяльність професійних учасників фінансових ринків: погодження керівників та головних бухгалтерів окремих фінансових інституцій, вимоги до структури органів управління фінансової інституцій, обмеження на здійснення активних операцій, встановлення вимог до структури активів, встановлення економічних нормативів, формування та порядок використання резервів за активними операціями, система розкриття інформації про діяльність, здійснення виїзного та безвиїзного нагляду за діяльністю, накладення адміністративних стягнень та фінансових санкцій при виявленні порушень, усунення керівництва фінансової інституції від управління, введення особливого режиму управління у випадку загрози втрати платоспроможності тощо;

3) особливі процедури ліквідації професійних учасників фінансових ринків - необхідність отримання позитивного рішення державного регулятора для застосування процедури виведення з ринків або визнання банкрутом (зокрема, для комерційних банків), особливі процедури призначення та діяльності ліквідаторів фінансових інституцій, відмінна від інших суб'єктів господарювання черговість задоволення вимог кредиторів,

порядок використання окремих резервних фондів фінансових посередників у випадку їх ліквідації тощо [1, с. 53].

В Україні на сьогодні регулювання та нагляд за діяльністю страхових компаній є важливою функцією держави з метою забезпечення стабільності страхової системи, оскільки відповідно до статті 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» державне регулювання ринків фінансових послуг – це здійснення державою комплексу заходів щодо регулювання та нагляду за ринками фінансових послуг з метою захисту інтересів споживачів фінансових послуг та запобігання кризовим явищам [2]. Тобто державний нагляд є однією з форм державного регулювання ринків фінансових послуг.

Українські науковці та практики часто дискутують щодо співвідношення термінів «регулювання» та «нагляд» і зазначають, що це або діаметрально різні поняття, або, що це є взаємопов'язані речі і нагляд є складовою державного регулювання страхової діяльності [3; 4, с. 5; 5, с. 38; 6, с.25; 7, с. 3]. Але позиція науковців, що регулювання не включає нагляд як окрему форму діяльності державних органів щодо забезпечення ефективності державного регулювання на ринку страхування є помилковою.

Це підтверджується тим, що метою державного регулювання відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» є захист інтересів споживачів та запобігання кризовим явищам [2], а Закон України «Про страхування» мету державного нагляду за страховою діяльністю формулює як дотримання вимог законодавства України, ефективний розвиток страхових послуг, запобігання неплатоспроможності страховиків та захист інтересів страхувальників [8].

Цілком слушно А. Самойловський наголошує, що державне регулювання страхової діяльності в Україні здійснюється на базі двох взаємопов'язаних і водночас найвпливовіших форм, а саме: правового

забезпечення і здійснення нагляду за страховою діяльністю. Ці форми мають бути покладені у основу формування державного механізму регулювання страхової діяльності, який перебуває на етапі структурної адаптації до новостворюваного ринкового середовища [9, с. 17].

Враховуючи, що під час державного нагляду крім контрольних функцій перевірки відповідності діяльності фінансової установи нормам, принципам і правилам законодавства застосування уповноваженими державними органами виконуються регулятивні дії: приписи, штрафи, вимоги виправного характеру, рекомендації щодо змін законодавчих актів для усунення виявлених негативних явищ і тенденцій та запобігання їх у майбутньому, будемо дотримуватися думки, що державне регулювання включає нагляд як складову частину.

Таким чином будемо вважати, що державне регулювання ринку страхових послуг є процесом розробки та реалізації державними органами нормативно-правових, організаційних і регулятивно-наглядових заходів, спрямованих на захист інтересів споживачів страхових послуг та ефективний розвиток страхового ринку в рамках єдиної державної політики на ринку фінансових послуг.

Ґрунтуючись на вищенаведеному аналізі особливостей організації державного нагляду за страховиками, як учасниками фінансового ринку, для коректного формулювання терміну «державне регулювання» у сфері страхування слід врахувати такі аспекти:

- по-перше, державне регулювання є процесом розробки та реалізації державними органами регулюючих впливів на керований об'єкт;
- по-друге, керованим об'єктом державного регулювання у сфері страхування є страховий ринок;
- по-третє, державне регулювання здійснюється шляхом проведення системи цілеспрямованих заходів, до яких слід віднести нормативно-

правові, організаційні та регулятивно-контролюючі (наглядові), отже нагляд є складовою державного регулювання страхової діяльності;

- по-четверте, головною метою державного регулювання є захист інтересів споживачів та ефективний розвиток страхового ринку.

Література:

1. Бодров В. Г. Державне управління у фінансово-економічній сфері : навч.-метод. матеріали / В. Г. Бодров, Н. І. Балдич, О. М. Сафронова; уклад. В. М. Гаврилюк. – К. : НАДУ, 2013. – 88 с.
2. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 року № 2664-III (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.
3. Суржинський М. Поняття і сутність банківського регулювання та банківського нагляду в Україні [Електронний ресурс] / М. Суржинський // Юридичний журнал. – 2004 – № 8. – Режим доступу: <http://justinian.com.ua/article.php?id=1365>.
4. Науменкова С. В. Системи регулювання ринків фінансових послуг зарубіжних країн : навчальний посібник / С. В. Науменкова, В. І. Міщенко. – К. : Центр наукових досліджень НБУ, Університет банківської справи НБУ, 2010. – 170 с.
5. Зискінд І. О. Сутність державного регулювання та нагляду за страховиками / І.О. Зискінд // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – № 2. – С. 37-42.
6. Шірінян Л. В. Фінансове регулювання страхового ринку України: проблеми теорії та практики : монографія / Л. В. Шірінян. – К. : Центр учбової літератури, 2014. – 458 с.
7. Консультації щодо підвищення ефективності регулювання та нагляду за фінансовим сектором в Україні : зелена книга [Електронний ресурс] // Національний банк України. – К., 2010. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Publication/others/zelena_kniga.pdf.
8. Про страхування: Закон України від 07.03.96 № 86/96-ВР (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр/>.
9. Самойловський А. Л. Державне регулювання страхової діяльності в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.02.03. / А. Л. Самойловський. – К., 2000. – 17 с.